

Diskussion om inflationen

Åke Ortmark, som framlade
hädiska åsikter
om inflationen på Ekonomiska sidan
i Industria 3/-57, får här
mothugg av sekreterare Lars Nabseth

Den grekiske filosofen Aristoteles, vilkens åsikter behärskade större delen av den senare medeltidens tänkande, ansåg på sin tid att varje företeelse måste förklaras genom det ändamål den fyller. Naturen skapar ingenting utan avsikt menade han. Genom framväxten av de moderna naturvetenskaperna förkastades denna s.k. teleologiska naturuppfattning allt mer, men i den yttersta av dessa dagar har den tydligen blivit tagen till nåder igen. Vi lever i ett inflationens samhälle och tycks inte kunna göra något åt saken. Förklaringen härtill ligger kanske i att naturen avsiktligt givit oss ett tillstånd, som möjligen är till fördel för oss alla, även om vi inte riktigt insett detta. Vad vi därför bör göra är att närmare studera sammanhangen i inflationssamhället så kommer nya och för detta samhälle fördelaktiga sanningar att uppenbara sig. Så ungefär tycks "inflationssdebattens förnyare", Den ekonomiska sidans författare Åke Ortmark och LO-sekreteraren Per Holmberg, resonera.

De kan häremot inte utan skäl invända att vad de, i varje fall Ortmark, avser är endast att vi vet alldeles för litet om vilka verkningar inflationen har på exempelvis förmögenhetsfördelning, sparande etc. och att vi här behöver ökad kunskap. Att vetandet på detta område på många punkter är skralt är förvisso sant, men att påstå att det är så skralt att det förkastar alla argument mot inflationen verkar väl negativt.

Flera målsättningar

Det är uppenbart, och det framgår också något om än alltför litet i Ortmarks argumentering, att problemet i vår ekonomi för närvarande inte är om vi skall ha ett samhälle med inflation eller ett utan inflation med allting annat lika, utan att problemet är att vi har ett flertal målsättningar för vår ekonomiska utveckling såsom full sysselsättning, stabilt penningvärde, jämvikt i betalningsbalansen, snabb produktionsutveckling, rättvis inkomstfördel-

ning etc. Alla dessa mål kanske inte går att förverkliga på en gång med de ekonomisk-politiska medel som står till vårt förfogande och som vi är villiga att acceptera. Detta sistnämnda är en mycket viktig inskränkning eftersom i ett diktaturstyrt land exempelvis problemet om att förena full sysselsättning och stabilt penningvärde knappast behöver vara lika aktuellt.

Om Ortmark hade inskränkt sig till att säga att det är tänkbart att vi efter ett grundligt studium av sammanhangen i vårt ekonomiska liv kommer att tycka att inflationen visserligen har nackdelar men att dessa är mindre än de som uppkommer om vi försöker stoppa den och det därvid uppkommer arbetslöshet, lägre produktion etc. så hade inte så mycket varit att säga. (Att här tro att våra receptskrivande nationalekonomiprofessorer på ett par månader skulle ha möjlighet att i någon högre grad berika vårt vetande förefaller alltför stratosfäriskt. Djuplodande ekonomiska utredningar, som syftar till att utöka vårt vetande, brukar vanligen ta mycket lång tid, vilket den nu pågående penningvärdeutredningen illustrerar.) Till syvende och sist måste det här i vilket fall bli fråga om tycke och smak, vilket inte skall diskuteras i detta inlägg. Men då man som här varit fallet försöker bagatellisera inflationens påstådda nackdelar utan att sätta dem i relation till andra ej önskvärda tillstånd får man en känsla av att debattörerna intar en väl oskuldsfull attityd till livet.

Till att börja med glömmor Ortmark i sin diskussion helt bort en av inflationens i författarens tycke största nackdelar nämligen snedvridningen av produktionen. (Han kan dock trösta sig med att detta ofta även gäller för inflationens fiender, så t.ex. pol. mag. Inge Vikbladh i Ekonomen 57:2). En av hörnstenarna i en något så när fri marknadshushållning är prisbildningen. Dess uppgift är enligt nationalekonomiens elementa "att stimulera produktionen och begränsa efterfrågan". På så vis får vi den inriktning av produktionen och de produktiva resurserna som svarar mot våra genomprisbildningen uttryckta önskemål.

Förutsättningen för att prisbildningen skall fungera på detta sätt är emellertid att inte mera produktion stimuleras än som svarar mot tillgången på produktiva resurser, dvs. arbetskraft, maskiner etc. I en inflationistisk ekonomi kommer emellertid flera projekt att vara lösnande än som svarar mot tillgången av produktionsfaktorer. Det är då stor risk för att de produkter som faktiskt produceras inte alltid är de som vi helst skulle vilja ha, men någon omfördelning av resurserna i mera prismässigt optimal riktning äger inte rum eftersom flertalet verksamhetsgrenar ändå är ekonomiskt lösnande. Det är troligt att denna snedvridande effekt blir av allt större betydelse ju längre en inflationsperiod håller på eftersom större föränd-

ringar i vår smak och våra vanor troligtvis sker successivt under en följd av år.

Det kan med visst fog hävdas att det anförda framför allt gäller för en av ständigt efterfrågeöverskott förorsakad inflation av typen svenskt fyrtiotal men att det knappast gäller för de senaste årens inflationsutveckling här i landet där pressen på priserna sannolikt i högre grad kommit från kostnadssidan. Även i detta senare fall är det emellertid stor risk för snedvridande effekter. Detta sammanhänger med att en stigande prisnivå gör spekulation i lagerinvesteringar och även maskin- och byggnadsinvesteringar lösnande i många fall, vilket också ofta påtalats från näringshåll. Spekulationen förlorar på detta sätt sin samhällsekonomiska betydelse som framför allt är att verka prisutjämmande.

Ortmark säger också att det inte är säkert att de förmögenhetsomfördelande effekter som anses uppkomma i en inflationistisk utveckling är så stora som sägs eftersom vi ofta är både långivare och låntagare. Det är uppenbart att om vi endast klumpar ihop oss i tillräckligt stora grupper så har han rätt. För oss alla här i samhället tagna som enhet sker ju förmögenhetsmässigt inga större förändringar under en inflation. Motsvarande kanske också gäller alla försäkringstagare som grupp betraktat, eftersom denna grupp sannolikt omfattar flertalet av oss. Men att därifrån komma till att detta kanske även gäller för samliga enskilda individer i samhället måste innebära en tro på fader Leibniz' ord om "att detta är den bästa av världar" som är mera bokstavig än upphovsmannen någonsin tänkt sig.

Ofrivillig omfördelning

Ortmark kan visserligen även här säga att han endast sagt att vi inte vet precis hur det är med gungorna och karusellen, men "det vållar i varje fall inte författaren några svårigheter att direkt ange mängder av exempel där han vet om det är gungan eller karusellen som tagit hem spelet. Härtill kommer att fullständigt oberoende av debet- och kreditalderingen för enskilda individers förmögenhetsförändringar har inflationen här i landet medfört en omfördelning av en persons förmögenhetsgångar som han själv i flertalet fall aldrig uttryckt något önskemål om att få genomförd. Om han exempelvis som bank-sparare drabbats av reell förmögenhetsminskning som han blir kompenserad för som stats- och kommunmedlem genom att dessa institutioner ofta är betydande gäldenärer, är det högst osannolikt att han känner sig kompenserad av den större förmögenhet som staten nu har att förvalta.

Enligt Ortmark har professor Erik Lindahl i sin nyligen utgivna bok "Spel om penningvärdet" beräknat att förmögen-

hetsöverföringen från borgenärer till gäldenärer under den senaste tioårsperioden uppgått till cirka två miljarder per år. Mot bakgrunden härav förefaller den våldsamma debatt som föregick kvarlåtenskapsskattens införande här i landet 1947, där det som det visat sig vara fråga om 30 miljoner kronor per år, nästan löjväckande. Även om Ortmark inte vill hälsa argumentet om förmögenhetsomfördelningar som följd av inflation med vördnad, har man ändå svårt att tro att det inte under nuvarande institutionella förhållanden måste vara ett av inflationsfiendens "klassiker".

Ortmark berör också frågan om det personliga sparandet och om det verkligen hämmas så mycket av inflation som man ofta gör gällande. Han efterlyser även här mindre tro och mera vetande. På den här punkten måste vi förvisso hålla med honom. Det är tänkbart att det personliga bank- och försäkringssparandet inte blir så allvarligt påverkat av en långsamt fortgående inflation som ofta görs gällande, men detta sammanhänger sannolikt i ej ringa grad med att ekonomiska journalister och medarbetare i berörda sparinrättningar, ofta av pur självintresse inte i tillräcklig grad upplyser folk om vad man tror om utvecklingen. Dessutom är möjligheterna till värdebeständigt sparande fortfarande relativt begränsade för eko-

nomiskt mindre initierat folk. Här väntar vi på indexreglerade obligationslån och bankkonton.

Tre procent till

Ett mycket väsentligt problem i samband med inflationsdebatten som varken berörs av Ortmark eller Holmberg är i vilken mån det är möjligt att ha en långsamt fortgående inflation om vi sätter upp detta som målsättning för den ekonomiska politiken (med rörliga växelkurser). Om nationalbudgeten varje år säger att den som vanligt tänker sig en treprocentig prisstegring är det då inte troligt att alla grupper i samhället med större eller mindre eftersläpning allt efter ekonomiskt vetande kommer att anpassa löneavtal, prisavtal etc. efter denna utveckling. På så vis kommer vi att som inflation beteckna inte den treprocentiga stegringen utan den prisstegring som är större än tre procent. När denna utveckling har fullbordats kommer vi kanske att ha gått miste om den treprocentiga inflationens ev. fördelar och Ortmark kommer att träda fram till försvar för en kraftigare prisstegring då detta sannolikt har stora fördelar för produktionen, sysselsättningen etc. Är detta riktigt verkar satsen att "hellre stämma i bäcken än i ån" att passa väl in i bilden.

Lars Nabseth